

Spis treści

WSTĘP	9
-------------	---

Sąsiedztwo w czasach antyku

Patrycja Kudzin, <i>Relacje rzymsko-żydowskie w I wieku n.e. (do wojny żydowskiej 66-73 n.e.)</i>	14
---	----

Dariusz Spychała, <i>Od współistnienia do konfliktu. Stosunki germańsko-rzymskie w IV i V w. n.e. Wybrane zagadnienia</i>	29
---	----

Panujący a społeczność sąsiedzka

Olena Wolodymyriwna Kolybienko, <i>Владимир Всеволодич и его «племя»: потомки Мономаха в борьбе за киевское причастие</i>	40
---	----

Maria Igoriewna Niskowskaja, <i>«Несостоявшееся соседство»: переписка Екатерины II и Вольтера</i>	58
---	----

Marina Romanowa, <i>«Я от души желаю России свободного развития подобно Англии». Отношение российской и польской интеллигенции к английским либеральным идеям в 50-60 гг. XIX в. по эпистолярным материалам</i>	65
---	----

Postrzeganie siebie nawzajem

- Dmitrij Dobrowolski, *Literat staroruski o kościołach katolickich. Próba komentarza do „Georgija metropolity kijowskiego sporu z Łaciną”* 78
- Ludmiła Borisowna Sukina, *Свои, но другие, иногда чужие. Православный Восток глазами русских паломников и путешественников XVII века* 87
- Tatiana Fiedorowna Litwinowa, *Поляки сквозь призму идентичности украинской элиты середины XIX в.* 102
- Vladimír Goněc, *Europa między Niemcami a Rosją. Konsepcje i doświadczenia Słowaków i Czechów w XX i na początku XXI wieku* 112

Zwaśnione strony mieszkające obok siebie

- Izabella Kopczyńska, *Jedna religia, inna tożsamość narodu. Historia ludności niemieckiej wyznania mojżeszowego w dwudziestoleciu międzywojennym w Poznaniu* 126
- Paweł Redlarski, *Konflikty w Bractwach Strzeleckich w Wielkopolsce i na Pomorzu w II Rzeczypospolitej* 134
- Sebastian Matthes, *Stosunki sąsiedzkie w środowisku zróżnicowanym narodowościowo w obliczu konfliktów wojennych na przykładzie losów przedstawicieli społeczności kosznajderskiej* 149
- Oksana Anatoliiwna Tarapon, *Українци, поляки, німці УСРР в умовах сталінського терору та денационалізації 1930-х рр. Ціннісні орієнтири та практика виживання* 158
- Anton Niskowskij, *«Соседство» заключенных и охранников северных лагерей Коми в 1930-1950-е гг.* 175

Barbara Techmańska, *Konflikty narodowościowe w powojennej szkole na Dolnym Śląsku* 181

Rustam Begeułow, *Адыги и карачаево-балкарцы. Особенности межэтнического взаимодействия и стереотипов восприятия* 193

Więzi sąsiedzkie

Grzegorz Bachanek, *Problematyka sąsiedztwa w kulturze XIX wieku w świetle pamiętników Ewy Felińskiej* 212

Marek Sass, *Religijność jako czynnik integrujący społeczność lokalną, na przykładzie kultu św. Rozalii w Gostycynie (Bory Tucholskie)* 222

Stefan Pastuszewski, *Od skrajnej izolacji z wyboru do trudnego sąsiedztwa. Przypadek starowierców z Suwalszczyzny* 234

Waldemar Hanasz, *Sąsiedzi w kulturze amerykańskiej: przyjaźni obcy* 245

Wspólnie wobec wyzwań XX i XXI wieku

Joanna Trajman, *Oswoić inność. Polityka Rity Süßmuth wobec AIDS* 260

Friederike Partzsch-Szankowska, *Dresden heute – Zwischen Hochkultur und Fremdenhass* 273

Arkadiusz Stempin, *Herzlich willkommen? Uchodźcy w Niemczech po wrześniu 2015 roku* 282

BIBLIOGRAFIA 296

AUTORZY TEKSTÓW 318

Wstęp

Od trzech lat w Bydgoszczy realizowany jest międzynarodowy projekt pod wspólnym tytułem „Dobre i złe sąsiedztwa”. Intencją jego pomysłodawców było przyjrzenie się relacjom sąsiedzkim z punktu widzenia pojedynczych ludzi, jak i społeczności lokalnych czy też narodowych. W 2016 roku naukowcy z Bydgoszczy oraz kilku ośrodków z Polski i zagranicy (w tym z Białorusi, Chin, Litwy, Niemiec, Rosji, Serbii, Słowacji oraz Ukrainy) w książce zatytułowanej „Dobre i złe sąsiedztwa. Historia kluczem do zrozumienia współczesnych relacji międzysąsiedzkich” zaprezentowali wyniki swoich badań, w których poszukiwali źródeł współczesnych konfliktów społecznych. W kolejnym roku (2017) badacze z ośrodków krajowych i zagranicznych udostępnili efekty swych dociekań na temat poszukiwania dróg ułożenia sobie relacji między sąsiadami na przestrzeni wieków, aby dojść do czasów współczesnych. Tak powstała dwutomowa monografia zatytułowana „Dobre i złe sąsiedztwa. Od konfliktu do współistnienia i współpracy”. Trzecia edycja, zamykająca serię książek pod tytułem „Dobre i złe sąsiedztwa” nosi krótki podtytuł „Obce – nasze – inne” (co należy rozumieć – sąsiedztwo obce, ale jednak nasze). Tak więc tegoroczną publikację poświęcono kwestii postrzeganiu drugiego człowieka, drugiego narodu, który nie jest „nasz”, ale nie zawsze jest dla nas „obcym”. Teksty zawarte w książce poświęcone są relacjom międzysąsiedzkim, a także niekiedy konfliktom i nieporozumieniom wynikającym z racji bliskich powiązań sąsiedzkich. Stanowią one podsumowanie i zamknięcie całego cyklu. Tym samym powstał tryptyk, na który składają się: przeszłość jako źródło konfliktów, okres przejściowy, czyli próba układania sobie relacji sąsiedzkich oraz finał – postrzeganie sąsiada jako swojego, ale nie zawsze lubianego, z którym trzeba ułożyć sobie stosunki.

Książka „Dobre i złe sąsiedztwa. Obce – nasze – inne” składa się z dwóch tomów. Pierwszy z nich, który trzymacie Państwo w ręku, obejmuje zagadnienia pod tytułem „Bliscy i dalecy sąsiedzi”. Składa się na niego sześć rozdziałów. W pierwszym z nich („Sąsiedztwo w czasach antyku”) dwoje autorów z Bydgoszczy przeanalizowało relacje zachodzące w starożytnym Rzymie. Patrycja Kudzin spojrzała na ten problem z punktu widzenia religii (relacje rzymsko-żydowskie w I wieku n.e.), a Dariusz Spychała opisał stosunki narodowościowe (relacje germańsko-rzymskie w IV i V wieku n.e.).

W drugim rozdziale, zatytułowanym „Panujący a społeczność sąsiedzka”, troje naukowców z Ukrainy i Rosji na przykładach omówiło poglądy panują-

cych, jak i społeczeństw żyjących obok siebie w przeszłości na temat kształtowania się relacji między nimi. Olena Kolybienko z Perajasława-Chmielnickiego pokazała Włodzimierza Monomacha i jego potomków w walce o zjednoczenie książąt Rusi i zmniejszenie napięć społecznych w Kijowie. Marina Niskowskaja ze Syktywkaru na postawę monarchy spojrzała przez pryzmat korespondencji Katarzyny II z Wolterem. Mamy tu stanowisko zarówno samej carycy, jak i francuskiego filozofa François-Marie Aroueta. Z kolei Marina Romanowa z Chabarowska, analizując epistolarne materiały archiwalne przybliżyła poglądy rosyjskiej i polskiej inteligencji na temat idei liberalizmu zestawiając je z angielskim modelem zarządzania państwem.

Międzynarodowy zespół badaczy z Rosji, Ukrainy i Słowacji zebrał uwagi na temat wzajemnego postrzegania siebie i sąsiadów. Dwoje naukowców z Rosji na relacje spojrzeli przez pryzmat religii. Pierwszy – Dmitrij Dobrowolski z Moskwy zajął się poszukiwaniem podobieństw i różnic między liturgią i wystrojem świątyń w kościele katolickim i prawosławnym. Druga natomiast – Ludmiła Sukina z Sergijewa Posadu przeanalizowała postrzeganie „swoich”, ale „cudzych”, czyli prawosławnych na Wschodzie oczyma rosyjskich wyznawców prawosławia. Dwoje kolejnych badaczy spojrzało na relacje sąsiedzkie z punktu widzenia narodowości. Tatiana Litwinowa z Dniepru zaprezentowała ewolucję obrazu Polaka panującego wśród elit społecznych Ukrainy. Wykazała jego wpływ na formowanie się nowoczesnej tożsamości ukraińskiej. Natomiast Władimir Gonec z Bratysławy dokonał analizy koncepcji kształtowania „nowej Europy Środkowej” i integracji tej części kontynentu w XX i na początku XXI wieku. Autor, patrząc na sąsiedztwo mniejszych narodów ulokowanych w Europie między Niemcami a Rosją, wykazał różną postawę Czechów i Słowaków wobec tych dwóch państw, a także próbę ułożenia sobie nowych stosunków z dwoma mocarstwami po sąsiedzku.

Sześć kolejnych artykułów, składających się na rozdział zatytułowany „Zwaśnione strony mieszkające obok siebie”, zawiera przykłady negatywnych przejawów sąsiedztwa. Trzy pierwsze z nich odnoszą się do obszaru Wielkopolski w XX wieku. Zarówno Izabella Kopczyńska z Poznania, jak i Paweł Redlarski z Tucholi wykazali brak dobrej woli w kształtowaniu poprawnych relacji między społecznością niemiecką i pozostałymi mieszkańcami tego regionu. Pierwsza z nich przybliżyła relacje niemieckiej ludności wyznania mojżeszowego z mieszkańcami Poznania w dwudziestoleciu międzywojennym, a drugi pokazał, że również członkowie bractw strzeleckich w Wielkopolsce i na Pomorzu po I wojnie światowej nie potrafili się porozumieć. Natomiast Sebastian Matthes z Bydgoszczy, na przykładzie losów przedstawicieli społeczności kosznajderskiej, przeanalizował zmienność stosunków sąsiedzkich w środowisku zróżnicowanym narodowościowo w XX wieku. Z kolei Oksana Tarapon z Perajasława-Chmielnickiego omówiła próbę odnalezienia się Ukraińców pomiędzy Niemcami, Polakami a Rosjanami w dwudziestoleciu międzywojennym. Ten sam okres zbadał również Anton Niskowski ze Syktywkaru. Polem jego zain-

teresowań była koegzystencja więźniów i ich strażników w obozach GUŁagu na północy Koni w latach 1930-1950. Natomiast Barbara Techmańska z Wrocławia zajęła się konfliktami narodowościowymi w polskiej szkole po II wojnie światowej. Artykułem, będącym pomostem między omawianym rozdziałem książki a następnym jest tekst Rustama Begeułowa z Karaczajewska. Karaczajewcy, Bałkarzy i Adygi (Kabardyjczycy i Czerkiesi, potomkowie kozaków stanicowych) na przestrzeni kilku wieków byli sąsiadami. Pomimo istniejących rozbieżności na tle etnicznym udawało im się uniknąć konfliktów na większą skalę. Jak zauważył autor, proces separacji byłby brzemienny w skutkach finansowych oraz narażałby te społeczności na konflikty ponadnarodowe.

W kolejnym rozdziale, zatytułowanym „Więzi sąsiedzkie”, czterech autorów na przykładach wykazało, że mieszkańcy żyjący po sąsiedzku potrafili ułożyć sobie dobre relacje. Grzegorz Bachanek z Warszawy, analizując pamiętniki i wspomnienia, wykazał silne więzi sąsiedzkie zesłańców na Syberii oraz rolę kobiety w ich kształtowaniu. Marek Sass z Gostycyna zebrał dowody na to, że w małej społeczności lokalnej religia i religijność były czynnikiem integrującym. Stefan Pastuszewski z Bydgoszczy na przykładzie starowierców żyjących w Polsce pokazał, jak pomimo dzielących różnic można ułożyć sobie poprawne stosunki sąsiedzkie. Natomiast Waldemar Hanasz z Bydgoszczy przybliżył przemiany kulturowe zachodzące we współczesnym społeczeństwie amerykańskim. Z jednej strony nawiązał do solidnego fundamentu amerykańskiego społeczeństwa obywatelskiego, a z drugiej wykazał systematycznie słabnące ostatnimi czasy więzi społeczne we wspólnotach miejskich i podmiejskich w USA.

Całość książki zamyka rozdział zatytułowany „Wspólnie wobec wyzwań XX i XXI wieku”. Autorzy tego rozdziału zdając sobie sprawę, że dobór tych zagrożeń jest subiektywny, skupili się na dwóch, ich zdaniem, najistotniejszych wyzwaniach współczesnego świata. Pierwszym z nich jest choroba cywilizacyjna – AIDS, a drugim – migracja uchodźców w Europie. Joanna Trajma z Wrocławia pochyliła się nad działaniami niemieckiego rządu, który w walce z AIDS, bez szykan i izolacji chorych, oswajał społeczeństwo z nowym zagrożeniem. Friederike Partzsch-Szankowska z Bonn prześledziła ambiwalencję zachodzącą pomiędzy ambicjami kulturalnymi drezdeńczyków a odgradzaniem się i strachem przed integracją z uciekinierami, traktując ich jak obcych. Z tym problemem zmierzył się również Arkadiusz Stempin z Krakowa, próbując wyjaśnić, jak w silnie upolitycznionej i medialnie nagłośnionej przestrzeni kształtują się rzeczywiste relacje między Niemcami a uchodźcami.

Drugi tom książki „Dobre i złe sąsiedztwa. Obce – nasze – inne”, zatytułowany „Sąsiedzi w historiografii, edukacji i kulturze” obejmuje zagadnienia związane z relacjami sąsiedzkimi na polu edukacji i kultury. Również do jego lektury serdecznie Państwa zachęcamy.

Redaktorki